

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

AIDA TODI

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

– note de curs

(Ediția a II-a)

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Coperta: Angelica Mălăescu

Copyright © 2008
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul Nicolae Bălcescu 27-33,
sect. 1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TODI, AIDA**

Istoria limbii române / Aida Todi. - Ed. a 2-a. -
București : Editura Universitară, 2008
Bibliogr.
ISBN 978-973-749-574-7

811.135.1'0

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-973-749-574-7

CUPRINS

INTRODUCERE.....	7
SEMNE ȘI ABREVIERI.....	10
I. LIMBA ROMÂNĂ – GENERALITĂȚI.....	11
1. Limba română. Date generale.....	11
2. Limba română – limbă romanică. Individualitatea limbii române între limbile romanice	16
3. Cercetări privind limbile romanice și locul limbii române între limbile romanice	19
II. FORMAREA POPORULUI ROMÂN ȘI A LIMBII ROMÂNE.....	21
1. Limba română. Definiția genealogică	21
2. Obiectul de studiu al istoriei limbii române	22
3. Condițiile istorico-sociale în care s-au format limba română și poporul român.....	23
4. Teritoriul de formare a limbii române	26
5. Argumente ale continuității românești la nordul Dunării	29
6. Perioada formării limbii române	32
7. Preocupări privind originea limbii române.....	33
8. Lucrări de istorie a limbii române	34
III. LATINA VULGARĂ.....	35
1. Conceptul de latină vulgară. Definiție.....	35
2. Latina dunăreană	36
3. Izvoarele de cunoaștere a latinei vulgare.....	37
4. Trăsături ale latinei vulgare (fonetică, morfologie, sintaxă, lexic).....	40
5. Cercetări asupra latinei vulgare	58
IV. SUBSTRATUL LIMBII ROMÂNE (ELEMENTUL AUTOHTON)	60
1. Generalități privind elementul autohton	60
Izvoare de cunoaștere a substratului limbii române	62
2. Criterii de stabilire a elementelor autohtone	63
3. Caracterizarea elementului autohton românesc (fonetică, morfosintaxă, lexic).....	65
4. Cercetări asupra elementului autohton	87

V. LIMBA ROMÂNĂ COMUNĂ.....	92
1. Limba română comună. Definiție. Denumiri	92
2. Trăsături ale românei comune (fonetică, morfosintaxă, lexic).....	94
3. Cercetări asupra românei comune	100
VI. ROMÂNA CA LIMBĂ BALCANICĂ	102
1. Conceptul de “uniune lingvistică”	102
2. „Uniunea lingvistică balcanică”	102
3. Trăsături comune limbii române și celorlalte limbi balcanice.....	109
4. Cercetări asupra „uniunii lingvistice balcanice”	113
VII. INFUENȚE ASUPRA LIMBII ROMÂNE	116
1. Influența slavă	116
2. Influența maghiară	139
3. Influența greacă	144
4. Influența turcă	148
5. Influența germană.....	155
6. Cercetări în legătură cu influențele exercitate asupra limbii române	158
VIII: CONSOLIDAREA CUNOȘTIINȚELOR. Propuneri pentru aplicații (teme de seminar și / sau muncă independentă)	163
DIȚIONAR DE TERMENI LINGVISTICI	168
BIBLIOGRAFIE ȘI ABREVIERI	179
1. Periodice și reviste de specialitate	179
2. Dicționare	180
3. Dicționare tematice.....	182
4. Atlase lingvistice românești și romanice	182
5. Studii și articole.....	183

INTRODUCERE

Aflat la ediția a doua (*Istoria limbii române. Note de curs*, Editura Cartea Universitară, București, 2004), volumul de față reprezintă cursul de istorie a limbii române ținut cu studenții Facultății de Litere (învățământ de zi și cu frecvență redusă) și de Teologie (învățământ de zi), din anul 1997 și până astăzi. Prin obiectivele pe care ni le-am propus și prin structura lui, acest curs este destinat în primul rând studenților filologi de la secțiile cu frecvență redusă și învățământ la distanță, fiind conceput în acord cu cerințele programei analitice în vigoare. El poate fi un bun suport didactic și pentru studenții de la învățământul de zi.

Cursul de față are la bază ideile puse în circulație de lucrările importante de istorie a limbii române ale unor mari lingviști din trecut (B. P. Hasdeu, Ovid Densusianu, Al. Rosetti etc.), dar, în același timp, face trimiteri și la rezultatele cercetărilor mai noi. Ținând seama de faptul că numărul orelor de istorie a limbii române (mult redus, chiar și la învățământul de zi, față de importanța teoretică și practică și față de complexitatea acestui obiect de studiu) este extrem de restrâns la secțiile cu frecvență redusă, am încercat să suplینim această carență prin câteva elemente menite să faciliteze înțelegerea și asimilarea noilor cunoștințe, precum și creșterea interesului față de această disciplină. De aceea am recurs la:

a. numeroase trimiteri bibliografice, atât în cadrul fiecărui capitol, cât și în bibliografia finală, care cuprinde și abrevierile principalelor periodice de specialitate, precum și lista cu principalele dicționare ale limbii române; am alăturat listei de nume și de lucrări consacrate în lingvistica românească și romanică rezultatele cercetărilor de ultimă oră. Astfel, lucrarea noastră valorifică rezultatele științifice obținute de predecesorii noștri, pe care ținem să-i facem cunoscuți generațiilor prezente și viitoare;

b. comentarea, de regulă în subsolul paginii, a unor aspecte din evoluția limbii române, precum și frecvente trimiteri la noțiunile dobândite anterior (lingvistică romanică, dialectologie nord- și sud-dunăreană) și la limbile romanice mai cunoscute;

c. micul dicționar de lingvistică de la sfârșitul cursului, care reia unele concepte / noțiuni de lingvistică generală, geografie

lingvistică și dialectologie dobândite în anul I și al II-lea, pe care le-am considerat absolut necesare pentru înțelegerea unor noțiuni, a evoluției limbii române în context romanic și balcanic (*accident fonetic, lege fonetică, substrat, adstrat, superstrat, bilingvism, betacism, cronologie relativă / absolută, sincronie / diacronie, etimologie, etimon, dublet etimologic, inovație* etc.); dicționarul este precedat de o listă de semne și abrevieri cu utilizare curentă în istoria limbii române și în lingvistică, în general;

d. aplicații (proponeri de muncă independentă, grupate la sfârșitul cursului, cu instrucțiuni de utilizare a dicționarilor și a materialelor bibliografice, menite să completeze informațiile teoretice și să suplinească absența sau numărul redus al seminarelor); fără a substitui dialogul direct cu profesorul, aceste exerciții constituie un punct de pornire pentru discuții sau pentru muncă independentă; studenții pot verifica astfel ce nu au înțeles suficient sau unde ar mai avea nevoie de exerciții suplimentare. Și din acest motiv am făcut uneori, în subsolul paginii, comentarii mai ample.

Cursul de față a fost conceput în opt mari unități de învățare, fiecare corespunzând unei probleme importante din evoluția limbii române; primele șapte sunt predominant teoretice, după cum urmează: *I – Limba română – generalități; II – Formarea poporului român și a limbii române; III – Latina vulgară; IV – Substratul limbii române (Elementul autohton); V – Limba română comună; VI – Limba română în contact cu alte limbi; VII – Influențe asupra limbii române*. Fiecare capitol conține și o secvență referitoare la istoricul cercetării problemei abordate; fără a fi exhaustivă, lista oferă trimiteri la cele mai importante studii din trecut și de astăzi în domeniul respectiv. Prin acestea, am dorit să punem la dispoziția studenților informațiile necesare pentru aprofundarea fiecărei probleme ce constituie obiectul de studiu al istoriei limbii române. Parcurgerea tuturor acestor titluri nu este obligatorie, ele având un rol mai degrabă orientativ; de aceea lucrările indicate vor fi consultate selectiv, în funcție de problemele și interesele particulare ale fiecărui student (eventuale teme de seminar, lucrări de licență sau disertații etc.).

Cea de-a opta unitate, exclusiv practică – Sugestii / proponeri pentru aplicații (teme de seminar și / sau muncă independentă), urmărește consolidarea cunoștințelor dobândite de-a

lungul semestrului, după asimilarea integrală a cursului; aceste exerciții constituie, în intenția noastră, o etapă bine venită și premergătoare examenului propriu-zis. Din acest punct de vedere, considerăm parcurgerea prezentului curs utilă și pentru prezentarea studenților la examenele finale de licență și, eventual, admiterea la un masterat de specialitate.

Recomandăm studenților parcurgerea pas cu pas a acestei lucrări, în ordinea celor opt (șapte + una) unități; rezolvarea exercițiilor sugerate, consultarea hărților anexate și lucrul constant cu dicționarele recomandate constituie etape importante în înțelegerea principalelor probleme ale evoluției limbii române.

Autoarea